

ITINERARI DEL BARRANC DELS TARONGERS - ALT DEL CASTELLAR

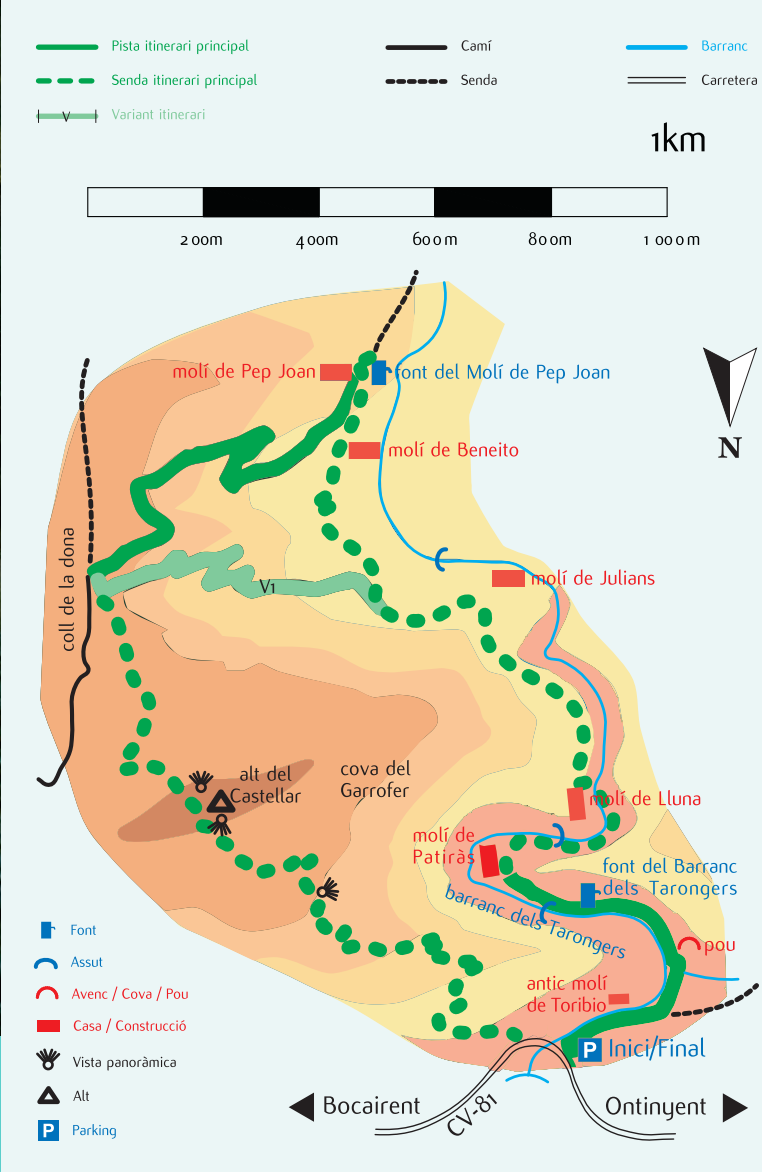
El Paratge Natural Municipal de la Serra de l'Ombria-Pou Clar és l'espai protegit d'Ontinyent que ocupa la superfície forestal situada al sud del nostre municipi i també els barrancs del centre de la Vall. Amb una extensió de 2.857 ha, inclou diversitat de paisatges, elements naturals i patrimoni construït que en justifiquen la protecció i permeten al visitant apreciar els matisos de l'ecosistema forestal mediterrani d'interior i les formes de vida vinculades al medi.

Informació pràctica del Paratge Natural de la Serra de l'Ombria - Pou Clar

Ajuntament d'Ontinyent
Departament de Medi Ambient 96 238 13 79
Tourist Info Ontinyent 96 291 60 90
Informació sobre la ciutat
www.ontinyent.es

Allotjaments:
**** www.hotelkazaz.com 96 238 24 42
Hotel Kazaz
Hostal Monterrey 96 238 12 93
Pensión Molina 96 238 00 11
Casa Rural Casa de la Vila 610 741 299

Transports:
Autocars La Concepció · Línia València-Ontinyent-Villena
Autocars Navarro · Línia Ontinyent-Bocairent
www.laconcepcion.net · 96 238 03 62
www.busnavarro.com · 96 238 50 11
RENFE · Regional línia València-Xatixa-(Ontinyent)-Alcoi
www.renfe.es · (inf) 96 224 02 02
Activitats al PNM Serra de l'Ombria-Pou Clar
La Sària serveis turístics · www.lasaria.com · 96 235 08 07

El recorregut

En un primer tram, l'itinerari voreja les dos vessants del barranc dels Tarongers seguint a contracorrent les aigües del riu Clariano. A mesura que anem remuntant el riu, des de Patiràs fins a Pep Joan, ens van apareixent els nombrosos molins que utilitzaven el corrent com a força motriu per fer girar les rodes. En una segona etapa, el camí va agafant cota per arribar fins al coll de la Dona primer i a l'alt del Castellar després, des d'on comença una vertiginosa baixada que anant amb cura ens durà fins l'altra vora del barranc on hem començat l'itinerari.

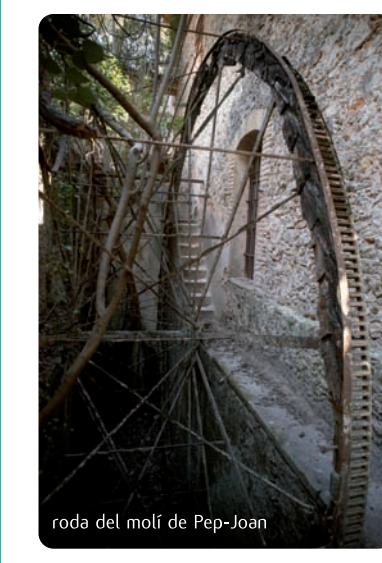
Com accedir a l'inici de l'itinerari

Preneu la carretera CV-81 Ontinyent-Bocairent. Deixeu a la dreta la carretera que es desvia cap a Fontanars del Alforins i uns 500 metres més avant trobareu a la dreta el barranc dels Tarongers i el plafó informatiu que marca l'inici del recorregut.

Distància: 5,8 km
Altitud mínima: 338 m.s.n.m.
Altitud màxima: 667 m.s.n.m
Desnivell acumulat pujant: 371 mts.
Desnivell acumulat baixant: 383 mts.
Grau de dificultat: Fàcil
Temps: 3 hores

Aprofitant l'aigua. Els molins

L'elevada presència d'estructures relacionades amb l'aprofitament hídric denota la importància del barranc per a la gent del segle XIX. Al llarg de l'itinerari es poden veure, almenys, les restes de 5 molins, que a les acaballes de la seua vida van ser utilitzats la majoria com a centraletes hidroelèctriques i com a fàbriques tèxtils. La majoria de molins eren inicialment batans que es dedicaren en les últimes dècades al perxat, cardatge i filat de les teles. Alguns alternaven l'activitat tèxtil amb la mòlta del gra per obtenir farina. Les matèries primeres eren introduïdes i transportades amb animals per sendes com les que recorrereu en aquest itinerari, una mostra de la importància de la força de l'aigua que en aquell moment justificava aquest accés tan dificultós als punts on es disposava d'energia. La llana provenia de la cabanya ramadera de Bocairent-Banyeres de Mariola, però era insuficient i calia importar-la de zones ramaderes de Castelló, Terol i Castella.

La majoria dels molins estigueren actius fins la dècada dels cinquanta del segle passat, ja que després de la Guerra Civil, amb les restriccions de llum, alguns es van convertir en centraletes hidroelèctriques. Al barranc, des de Bocairent fins al desguàs, hi havia 9 molins, dels quals sols es conserven les restes de 6. Des d'Ontinyent, Toribio, Patiràs, Lluana, el molí d'Àngela ja desaparegut, Julians, Beneito, el molí de Pep Joan, del Primero i l'altre Lluana, aquest al terme de Bocairent, denoten la importància del barranc per a la indústria del segle XIX.

L'alt del Castellar

Les fantàstiques panoràmiques que ens ofereix l'alt del Castellar ens permeten gaudir, com si fóra una talaia, de l'ermita del Sant Crist de Bocairent pel ponent, i del Benicadell i la Mariola pel llevant i migjorn. Però no som els únics que les hem gaudides al llarg del temps. A l'alt del Castellar s'han trobat restes prehistòriques, fragments ceràmics de datació ibera (segles VII/VI a.C.) i els esbossos del que podria ser un campament de caire militar andalusí possiblement semiconstruït al segle X. Les restes dels murs de pedra seca orientades cap al nord i els possibles habitatges que s'observen a la part més alta són mostres de l'estada musulmana a les nostres terres.

VARIACIONS SOBRE L'ITINERARI PROPOSAT

Vi Podeu accedir directament al coll de la Dona per una senda ben indicada amb un senyal del SI-Vg. Retallareu l'itinerari en uns 20 minuts, però us perdreu una de les zones més frondoses del recorregut i el molí de Pep Joan.

NO T'HAS DE PERDRE...

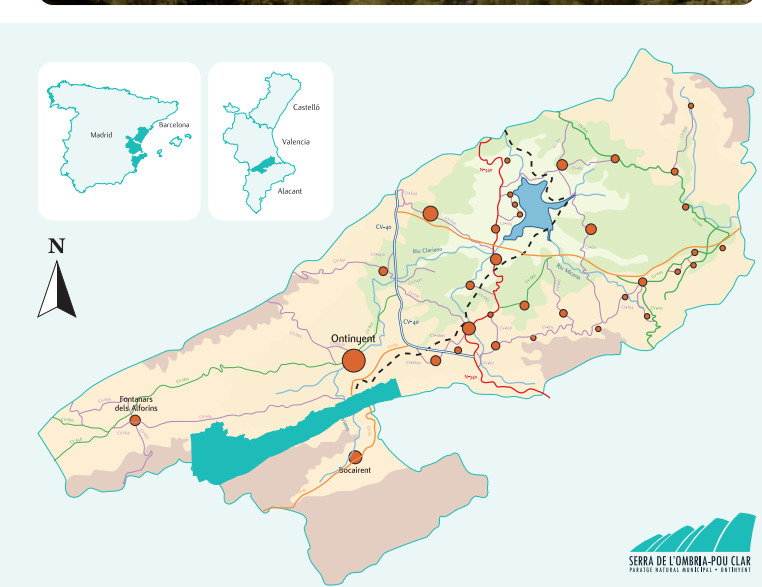
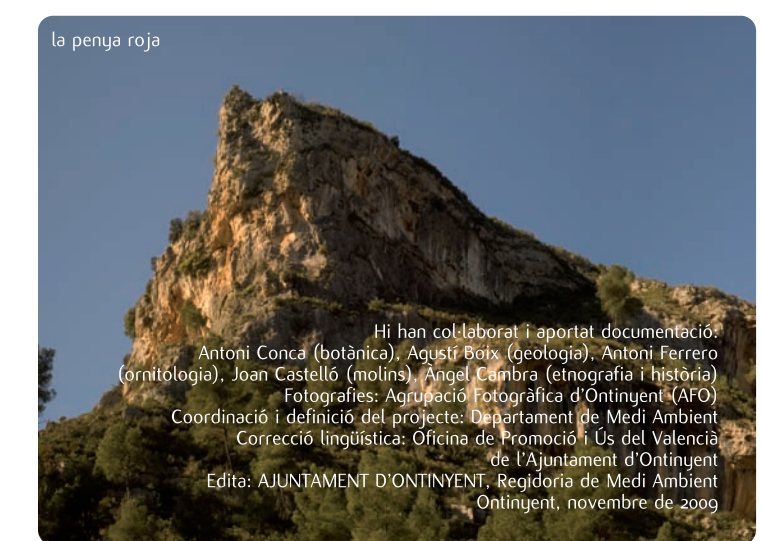
El molí de Patiràs. Documentat des del primer quart del segle XIX, es dedicava al cardatge de llanes. L'última destinació va ser com a borrera.

Molí de Lluana o centraleta de Mestre. Situat a la dreta del barranc, rep l'aigua des de l'assut de la central dels Julians. Documentat als inicis del segle XIX, va ser batà, i central elèctrica que subministrava llum a Bocairent.

Molí dels Julians. Un poc separat de la senda, l'accés és molt dificultós, però ens porta a les restes del molí i l'aqüeducte que alimentava el molí de Lluana. Va ser construït al primer quart del segle XIX i les instal·lacions van ser dedicades a batà i a molí fariner.

Fàbrica i central hidroelèctrica dels Beneitos. Les dimensions de l'edificació denoten la rellevància d'aquest complex hidràulic en el seu temps. Es nodria d'un assut situat a continuació del molí de Pep Joan. Va ser batà i molí fariner.

Molí de Pep Joan o de la Roda. Construït en la dècada de 1850, es va concebre per elaborar paper. Encara conserva l'espectacular roda vertical que li dóna nom, d'uns 6,5 m de diàmetre. Més avall disposava d'un molí fariner on finalment s'alternaria l'activitat batanera amb l'elaboració de borres.

Ornitologia

Les penyes que ens envolten de roca calcària plenes de forats fan d'aquest racó un lloc idoni per a la nidificació d'algunes espècies d'ocells. Serà fàcil veure la **merla blava**¹ (*Monticola solitarius*) o al **xoriguer** (*Falco tinnunculus*) planejant com si fóra un helicòpter. Prop del depòsit d'aigua, la **busquereta de cap negre** (*Sylvia melanocephala*) i la **de casquet** (*Sylvia atricapilla*) ens delecten amb els seus cants, i gran quantitat de fringíl·lids com ara **cadernerers** (*Carduelis carduelis*), **passerells** (*Carduelis cannabina*) i **verderols** (*Carduelis chloris*) vénen a la font a calmar la set i a arreglar-se les plomes. A l'altura del molí de Patiràs tindrem oportunitat d'escoltar els xiulits característics del **rossinyol** (*Luscinia megarhynchos*) de dia, i del **xot** (*Otus scop*) a la nit, i un mussolet que cria i passa els mesos menys freds al barranc. Però no és l'única rapinyaire nocturna. El **caro o gamarús** (*Strix aluco*) es pot detectar en aquesta zona on nia habitualment, i per escoltar el **gran duc**² (*Bubo bubo*) haurem d'anar-hi durant els mesos de desembre i gener, a poqueta nit. **Falcies** (*Apus apus*) i **oronetes** (*Delichon urbica* i *Ptyonoprogne rupestris*) aprofiten el resguard de les roques per fer nius de forma colonial. Serem afortunats si alcem la vista i trobem les siluetes de la parella d'**àguiles de panxa blanca**³ (*Hieraaetus fasciatus*) que viuen a la zona i que ens delectaran planejant amb els vols circulars que caracteritzen aquestes aus rapinyaires. Sens dubte el major tresor ornític del terme i també de la comarca. Per la senda, prop del riu, el cant del **caragolet** (*Troglodytes troglodytes*) alertarà els altres ocells de la nostra presència, el mateix que faran la **merla** (*Turdus merula*) i el **rossinyol bord** (*Cettia cetti*). A poqueta nit, el vol ràpid de l'**esparver** (*Accipiter nisus*) talla l'aire a la recerca d'ocells despistats. A la font propera

del molí de Pep Joan, el cant del **pit-roig** (*Erithacus rubecula*) i del **fumat** (*Phoenicurus ochruros*) amenitzaran la nostra estada en aquelles zones ombroses i humides. De camí a l'alt del Castellar, **cogolludes fosques** (*Galerida theklae*) i pardals de bardissa ens voltaran. I ja de baixada, altra vegada al barranc, **busqueretes de cap negre** (*Sylvia melanocephala*) i **busqueretes de cua llarga** (*Sylvia undata*) acompanyaran el nostre recorregut.

Vegetació

Els hàbitats dels barrancs es caracteritzen per la presència d'aigua, a diferència d'altres ecosistemes mediterranis en què aquest element limita la vegetació. Els oms i xops són els arbres més característics. Tenen fulles amples, blanetes i caduques, i són de creixement ràpid i fusta flexible. Les herbes que creixen al peu dels bosquetons són també de fulles grosses i fosques, per captar millor l'escassa llum que deixen passar els arbres. La formació predominant a les nostres riberes és l'omeda, integrada per:
· **oms** (*Ulmus minor*). Els oms grans han desaparegut del nostre entorn per la malaltia de la grafiosi que ataca els exemplars grans. Per això només podem localitzar oms joves de fins 3 a 4 metres d'alçada. L'arbre afectat pot rebrotar de rabassa.
· **àlbers** (*Populus alba*). És el nostre xop autòcton.
· **xops** (*Populus canadensis*). És una espècie introduïda i plantada per aprofitar-ne la fusta. Els horts de xop ocupen la superfície destinada a la vegetació de ribera.
· **gatells** (*Salix atrocinerea*). Ocupa una primera fila a la vora de l'aigua, junt als àlbers; la seua presència és un bon indicador de les condicions ecològiques del riu. Hi trobarem pocs exemplars.
· **lledoners** (*Celtis australis*). Sembla que és una espècie introduïda des de temps vells. El lledoner s'ha utilitzat per fer eines agrícoles com forques, pales de ventar, mànecs, jous, etc., aprofitant la seua flexibilitat i duració. Les branques han alimentat el bestiar, i també se n'obtenia llenya i carbó.
Hi trobem també molts arbres introduïts, com ara:
· **vareta de pudor** (*Ailanthus altissima*). Originària de l'est de l'Àsia, és una espècie invasora que es multiplica molt fàcilment.
· **acàcia falsa** (*Robinia pseudoacacia*). D'origen americà, té les branques punxoses i bells ramells florits penjant.
· En les omedes ben desenvolupades trobem lianes com l'hedra, les gavarreres o els rosers bords, i algun esbarzer als marges menys ombriencs.

· Al peu dels arbres s'hi pot desenvolupar un estrat herbaci amb presència de:
1 **Punta de rella o sarriassa** (*Arum italicum*). Les seues fulles tenen forma de punta de llança i la fulla que envolta la inflorescència s'assembla a una rella. Tota la planta és tòxica, en especial els fruits rogencs. Les fulles tendres s'han usat contra les cremades i a partir dels tubercles s'han elaborat ungüents contra els prunyons i les callositats.
2 **Celidònia o herba d'oronetes** (*Chelidonium majus*). En tallar una fulla o tija allibera un suc ataronjat que s'usa per eliminar les berrugues. Diu la tradició que les oronotes l'empren per obrir els ulls dels pollets. A casa nostra s'arracona als bosquetons de ribera.
3 **Violeta** (*Viola alba*). La seua floració s'avança al mes de febrer, de vegades fins i tot, a gener. Molt estimada en la jardineria casolana, la infusió de les flors seques s'usa per als constipats i les infeccions de les vies respiratòries.
4 **Càrex** (*Carex pendula*). Robusta planta de fulles aspres, verdes, de secció més o menys triangular que recorda l'espart. Presenta una llarga espiga de la qual pengen les llargues inflorescències femenines. A la nostra terra sols viu vora els corrents d'aigua.

Bardisses
La bardissa és una tanca natural que separa dos zones amb vegetació diferent. Els elements més significatius són l'**esbarzer** (*Rubus ulmiifolius*), de fruits molt rics en Vitamina C; els **rosers bords** (*Rosa pounzinii*), els fruits també rics en Vitamina C: s'hi elabora melmelada; i el **garguller** (*Crataegus monogyna*), de flors sedants que regulen la circulació sanguínia. Tenen espines i conformen una vegetació impenetrable i molt poc agradable per als herbívors, però que serveix de refugi als ocells, com el rossinyol i les xennes. La degradació de la vegetació de ribera ha provocat que l'esbarzer s'escampe i colonitze gran part de les ribes del riu.
Matoll de malva de roca i ginestrera
A l'entrada del barranc dels Tarongers, en exposicions a solana es desenvolupa un matoll en què abunda la **malva de roca** (*Lavatera maritima*), de coloracions verdes i cendroses semblants a les roques, i la verinosa **ginestrera** (*Coronilla juncea*), l'única que acoloreix de groc el conjunt quan floreix a la primavera. També hi trobem alguna mata d'**esparreguera marina** (*Asparagus horridus*), de punxes molt més fermes que l'esparreguera, i **plantes herbàcies** d'apetències tèrmiques amb una gramínia de fulles en coixinet de color verd glauc (*Piptaterium coerulescens*), junt a la **corretjola de roca** (*Convolvulus siculus*), el **melgó** (*Medicago coronata*), l'herba serrada (*Scrophularia sciophila*)...

Geologia

L'itinerari del barranc dels Tarongers ens endinsarà, sobretot, en el món de la geomorfologia externa, més concretament en les formes derivades del modelatge fluvial. El barranc dels Tarongers és part d'un curs ara majoritàriament sec que ve des de Bocairent per desaiguar al Clariano just davant del Cagalló del Gegant. Aquest monòlit petri és un exemple clar de l'erosió diferencial de les calcàries en un dels meandres del riu. El pou ens mostra la necessitat d'apropar-se a la muntanya per poder arribar a l'aquífer. Més avant, un magnífic meandre encaixat, entre parets imponents, verticals i corbes tallades per l'antic riu, denota les desiguals condicions de sedimentació amb estrats de diferent gruix. Allí s'obrin nombroses balmes i una cova, la del Garrofer, amb vestigis prehistòrics. Passat el molí de Lluna, a l'altre costat de la pujada, se'ns apareix una curiosa formació d'estrats en forma de falca que es va formar a causa del lliscament intern de les capes durant el plegament, quan aquestes capes encara eren plàstiques. Després el riu s'encaixa en un altre profund meandre, on se situa el molí dels Julians. Arribem al molí de Pep Joan i pujarem cap al coll de la Dona, primer, i a l'alt del Castellar després. Allí dalt podem albirar els dominis d'un altre curs fluvial: el barranc de Bocairent i el riu Clariano. El camí continua i en la seua baixada ens ofereix vistes esplèndides i vertiginoses, com la del meandre del molí de Patiràs des de dalt, abans de tornar al punt de partida.

ITINERARIS PER CONÈIXER EL PARATGE NATURAL MUNICIPAL DE LA SERRA DE L'OMBRIA-POU CLAR L'OMBRIA-POU CLAR

- Itinerari del Torrater**
Les formes visibles del relleu, la vegetació de ribera, la fauna dels penya-segats i barrancs, els molins i el bressol del tèxtil valencià.
11 km, 3 hores 45'.
- Itinerari del barranc dels Tarongers-alt del Castellar**
Les formes visibles del relleu, la vegetació de ribera, la fauna dels penya-segats i barrancs, els molins i el bressol del tèxtil valencià.
5,8 km, 3 hores.
- Itinerari de la font de Morera-senda dels Enginyers**
Les formes de vida al món rural, el paisatge agrícola de secà, l'endèmica Caralluma Munbyana i l'erosió amb rasclets.
12,5 km, 4 hores.
- Itinerari de Fuset-Gamellons**
La fauna salvatge, les plantes útils, els forns de calç, els avencs, els treballs forestals dels anys 40 i la vida a la serra.
9,5 km, 3 hores 30'.

